

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

- 2.1 ความหมายของความต้องการและการประเมินความต้องการ
- 2.2 ความสำคัญของการประเมินความต้องการ
- 2.3 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
- 2.4 จุดมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษา
- 2.5 หลักการนิเทศการศึกษา
- 2.6 องค์ประกอบและประเภทของการนิเทศการศึกษา
- 2.7 กระบวนการนิเทศการศึกษา
- 2.8 ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา
- 2.9 ทักษะและเทคนิคที่จำเป็นต่อการนิเทศการศึกษา
- 2.10 การนิเทศศึกษากับการนิเทศการสอน
- 2.11 การนิเทศศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.12 ขอบข่ายของการนิเทศศึกษาในโรงเรียน
- 2.13 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและครูที่มีต่อการนิเทศศึกษาภายในโรงเรียน
- 2.14 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.15 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของความต้องการและการประเมินความต้องการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของความต้องการไว้ดังนี้

ความต้องการ หมายถึง อสารถิ์ ใค้ไร้ได้ ประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้ความหมายของความต้องการไว้ว่า

ความต้องการ หมายถึง ระดับความคาดหวังหรือจุดสุดท้ายของงาน ที่แสดงระดับของผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์

วัลลภ (2529) ได้ให้ความหมายและความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความต้องการไว้ดังนี้

ความต้องการ หมายถึง แนวโน้มที่จะให้ถึงจุดหมายที่พึงปรารถนา ตามวัตถุประสงค์ เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดชนิดแยกกันไม่ออก เมื่อใดที่เกิดปัญหาก็จะเกิดความต้องการในสภาพที่พึงปรารถนา หรือสภาพที่ความคาดหวังตามมาและเมื่อใดที่เรพบว่ามีความต้องการ ก็แสดงว่าได้เกิดปัญหานั้นแล้ว

ศิริชัย (2528) ได้ให้ความหมายของการสำรวจและประเมินความต้องการไว้ว่า หมายถึง การสำรวจ วิเคราะห์และกำหนดความต้องการจำเป็น การเรียงลำดับความต้องการ และกำหนดเป้าหมายกิจกรรมที่จะต้องทำเพื่อสนองความต้องการเหล่านั้น

ประทุม (2535) กล่าวถึง การประเมินและการประเมินผลไว้ดังนี้ การประเมินหรือการประเมินผล มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Evaluation" ซึ่งหมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำอื่น ๆ อีกหลายคำ เช่น การวิจัย (Research) การวัดผล (measurement) การตรวจสอบรายงาน (Appraisal) การควบคุมดูแล (Monitoring) การประมาณการ (Assessment) และ การพิจารณาตัดสิน (Judgment) เป็นต้น ซึ่งคำดังกล่าวอาจสรุปเป็นความหมายหรือคำจำกัดความร่วมกันได้ว่า เป็นการประมาณค่าหรือการประมาณผล ที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน โดยอาศัยข้อมูลที่ได้รวบรวมด้วยวิธีสอบถาม ทดสอบ สังเกต และวิธีการอื่น ๆ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจว่าการดำเนินงานนั้นมีคุณค่าหรือบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานนั้นมากน้อยเพียงใด

จากที่คณะดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของความต้องการ และการประเมินความต้องการ ได้ดังนี้

ความต้องการ หมายถึง แนวโน้มที่จะให้ถึงจุดหมายที่พึงปรารถนาตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้

การประเมินความต้องการ หมายถึง กระบวนการเลือกเฟ้นและสรรหาความต้องการ ที่จำเป็นเพื่อนำมาปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาให้สามารถดำเนินการไปสู่เป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ความสำคัญของการประเมินความต้องการ

ในองค์การหรือหน่วยงานใดก็ตาม หากสามารถจัดบริการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติงานได้ ผู้ปฏิบัติงานก็จะเกิดความพึงพอใจในการทำงาน รักงาน และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าไม่สามารถจัดสนองความต้องการได้ ผลงานย่อมตกต่ำ ผู้ปฏิบัติงานจะเกิดความเบื่อหน่าย ทำให้งานขาดประสิทธิภาพลงได้ (นิยม , 2521) ด้วยเหตุนี้การสนองความต้องการของบุคลากรจึงเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงาน

นิศา (2531) กล่าวว่า การประเมินความต้องการ (Needs Assessment) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเตรียมการวางแผนโครงการเพื่อการจัดทำกิจกรรมโครงการให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ การวางแผนโครงการ โดยมิได้คำนึงถึงความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และหาแนวทางปรับความต้องการย่อมจะก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติและปัญหาอื่น ๆ สืบตามมาอย่างไม่สิ้นสุด โดยเฉพาะโครงการทางด้านบริการ สังคมการละเลยต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อาจจะเป็นเหตุให้โครงการนั้นขาดความร่วมมือและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ หรือให้บริการไม่ตรงกับความต้องการ หรือไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายทำให้เกิดความล่าช้า หรือสูญเสียทรัพยากรไปโดยเปล่าประโยชน์

จากที่คณะดังกล่าว สรุปได้ว่า ความต้องการมีอิทธิพลสำคัญยิ่งต่อการทำให้เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หากได้รับการตอบสนองความต้องการแล้ว จะทำให้คนที่ทำงานรู้สึกว่ามีชีวิตมีคุณภาพ ทำให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ ช่วยลดการเป็นปฏิปักษ์ต่องานที่ทำได้ด้วย ในฐานะที่ครูมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับนักเรียนโดยตรง ถ้าหากได้รับการตอบสนองความต้องการแล้ว จะช่วยให้การทำงานของครูดีขึ้น

2.3 ความหมายของการนิเทศการศึกษา

มีนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายลักษณะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของด้านการศึกษาในแต่ละสมัย พอสรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาได้ดังนี้

สาย (2517) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึง "ความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพทั้งด้านการเรียนและการสอน"

อาคม (2527) กล่าวว่า "การนิเทศการศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนหรือเพิ่มพลังในการทำงานของครู รวมทั้งทำให้ครูเกิดความก้าวหน้าในวิชาชีพ และเกิดประสิทธิภาพต่อการศึกษานักเรียน"

สัจจ (2530) กล่าวว่า "การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน"

ปรียาพร (2534) กล่าวว่า "การนิเทศศึกษามาจากคำภาษาอังกฤษว่า "Supervision" หมายถึง การให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำและการปรับปรุง ตามรูปศัพท์จากพจนานุกรม หมายถึง การชี้แจง การแสดง การจําแนก ดังนั้นการนิเทศจึงหมายถึง กระบวนการจัดบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะให้ช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา"

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาว่า "การนิเทศการศึกษาหมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา"

Burton and Bruckner (1955) ได้ให้ความหมายของการนิเทศว่า "การนิเทศการศึกษา คือ การให้บริการเกี่ยวกับความชำนาญทางเทคนิคด้านวิชาการในการเรียนการสอน และการปรับปรุงสภาพการเรียนและความเจริญเติบโตของผู้เรียน"

Spears (1967) ได้ให้คำจำกัดความว่า "เป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงการเรียนการสอนของครูโดยการทำงานร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนี้ เป็นกระบวนการกระตุ้นความเจริญก้าวหน้าของครู และมุ่งหวังที่จะช่วยเหลือครู เพื่อให้ครูช่วยตนเองได้"

Marks and Others (1978) ได้กล่าวถึงการนิเทศว่า "เป็นการพัฒนาและปรับปรุง การเรียนการสอนให้เหมาะกับสถานการณ์ และส่งผลสะท้อนต่อการพัฒนานักเรียน"

Goldhammer and Others (1980) ได้สรุปคำจำกัดความการนิเทศการศึกษาไว้ว่า "เป็นลักษณะงานที่มอบหมายให้ครู หรือผู้นิเทศที่จะกระตุ้นให้ครู หรือครูแนะแนวในโรงเรียน ให้มีการพัฒนาในการที่จะนำวิธีการสอน สื่อการเรียนการสอนมาใช้โดยเน้นถึงทักษะในการติดต่อ สื่อสารในการนิเทศ ปัจจุบันการนิเทศได้พยายามที่จะช่วยเหลือครูแก้ปัญหา ช่วยเหลือครูในด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างครูและนักเรียน"

Glickman (1990) ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาว่า "เป็นแนวความคิด เกี่ยวกับงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการสอนในเรื่อง หลักสูตร การจัดครูเข้าสอน การจัดสื่อการสอน สิ่งอำนวยความสะดวกและการเตรียม และพัฒนาครู รวมทั้งการประเมินผลการเรียนการสอน"

จากคำจำกัดความดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษา

- 1) เป็นระบบหนึ่งของระบบการจัดและบริหารสถานศึกษา
- 2) กระบวนการปรับปรุงการเรียนการสอน
- 3) การชี้แนะ การให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับครูรวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในการ จัดการศึกษา
- 4) ความต้องการความสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือ คุณภาพ ของผู้เรียน

จากความหมายของการนิเทศการศึกษาที่นักการศึกษาได้แสดงทัศนะต่าง ๆ ไว้นั้น เป็นการร่วมมือกันเพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น จึงพอที่จะสรุปความหมาย ของการนิเทศการศึกษาได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศ และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

2.4 จุดมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้
สัจด์ (2530) ได้สรุปจุดมุ่งหมายในการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1) เพื่อพัฒนาคน การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ครูและบุคลากรเหล่านั้นได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

2) เพื่อพัฒนางาน การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่นักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการสอนของครูและบุคลากรทางการศึกษาการพัฒนางานจึงหมายถึง การพัฒนาการสอนให้ดีขึ้น

3) เพื่อประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกันผลิตเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งไม่ใช่การทำงานภายใต้การถูกบังคับและคอยตรวจตราหรือคอยจับผิด

4) เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ขวัญและกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลมีความตั้งใจทำงาน หากการนิเทศไม่ได้ทำการสร้างขวัญและให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานแล้ว การนิเทศการศึกษาย่อมประสบผลสำเร็จได้ยาก

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2) เพื่อแก้ปัญหา ให้ความช่วยเหลือ และให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารผู้สอน และบุคลากรของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในการดำเนินงานจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

3) เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมเทคโนโลยี รูปแบบการเรียนการสอน และการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

4) เพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อันจำเป็นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานดังกล่าวได้ รวมทั้งให้มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

5) เพื่อให้คำปรึกษาและประสานงานทางวิชาการแก่สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหรือ สำนักงานการประถมศึกษา
กรุงเทพมหานคร สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ และโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนงานองค์การระหว่าง
ประเทศ

6) เพื่อประสานงานและให้ความร่วมมือกับสำนักงานศึกษาธิการเขตสำนักงานศึกษาธิการ
จังหวัดและสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ดำเนินโครงการและงานพัฒนาต่าง ๆ ที่กระทรวงและ
กรมมอบหมายไปยังเขตการศึกษา จังหวัด อำเภอและกิ่งอำเภอ

Briggs และ Justman (อ้างถึงในชารี , 2523) ได้สรุปจุดมุ่งหมายในการนิเทศ
การศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำในวิชาชีพ(Professional Leadership)
- 2) เพื่อพัฒนาการสอนของครูให้ดีขึ้น (Improvement of Teaching)
- 3) เพื่อส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของครู (Aiding Teacher's Growth)
- 4) เพื่อแนวทางให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะครูกับชุมชน(Guiding Staff
and Community Relation)

Burton และ Brueckner (อ้างถึงในชาร, 2523) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของการนิเทศ
คือการปรับกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมด การวางรูปแบบทั้งหมดสำหรับการเรียนมากกว่า
ที่จะมุ่งให้บริการเฉพาะการปรับปรุงตัวครูเท่านั้น

อดัมและคณะ (อ้างถึงในกิตติมา , 2532) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
ไว้ดังนี้

- 1) เพื่อช่วยให้ครูค้นหาและรู้วิธีการทำงานด้วยตนเอง
- 2) เพื่อช่วยให้ครูรู้จักแยกแยะ วิเคราะห์ปัญหาของตนเอง โดยช่วยให้ครูรู้ว่าอะไร
ที่เป็นปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และจะแก้ปัญหานั้นได้อย่างไร
- 3) เพื่อช่วยให้ครูรู้สึกมั่นคงในอาชีพ และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน
- 4) เพื่อช่วยให้ครูคุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการและสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอน
ได้
- 5) ช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจถึงแผนการศึกษาของโรงเรียนและให้การสนับสนุน
โรงเรียน

6) ช่วยให้ครูเข้าใจถึงปรัชญาและความต้องการทางการศึกษาจากความมุ่งหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการนิเทศการศึกษามุ่งที่จะช่วยเหลือและประสานงานในด้านวิชาการภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาหลักสูตร เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพของการศึกษาของโรงเรียน ปรับปรุงและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพของครูและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

2.5 หลักการนิเทศการศึกษา

ซารี (2523) ได้กล่าวถึง หลักพื้นฐานในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1) การนิเทศการศึกษาเป็นการกระตุ้นเตือน การประสานงานและแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครูโดยทั่วไป

2) การนิเทศตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย

3) การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์

4) การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตร เป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน

5) การนิเทศ คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์

6) การนิเทศมุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ

7) การนิเทศมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนชุมชน

สัจด์ (2529) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

1) การนิเทศการศึกษาเป็น "กระบวนการ" ทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ

2) การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพนักเรียน แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยผ่านตัวกลาง คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

3) การนิเทศการศึกษานับบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย

Burton และ Bruckner (อ้างถึงในซารี , 2523) ได้สรุปหลักการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการคือ

1) การนิเทศการศึกษาควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา การนิเทศการศึกษาที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความเป็นจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

2) การนิเทศการศึกษาควรเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นไปอย่างมีระเบียบ มีการปรับปรุง ประเมินผล การนิเทศควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูลและการสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือได้

3) การนิเทศการศึกษาควรเป็นประชาธิปไตย จะต้องเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือร่วมใจกันในการดำเนินงานและใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4) การนิเทศการศึกษาควรจะเป็นการสร้างสรรค์ เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของบุคคล แล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้อธิบายว่า การนิเทศ การศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1) หลักการผู้นำ (Leadership) คือการใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าหมาย

2) หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือ การกระทำร่วมกันและรวมพลังทั้งหมด เพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือ ในการปรับปรุงการเรียน การสอนจากหลายฝ่าย และทำหน้าที่ความรับผิดชอบจัดแจ้งในการจัดองค์การ การประเมินผล ตลอดจนการประสานงาน

3) หลักการเห็นใจ (Considerateness) คือการนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึง ตัวบุคคลที่ร่วมงาน ด้วยความเห็นใจ จะทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของมนุษยสัมพันธ์

4) หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือ การนิเทศการศึกษาจะต้องทำให้เกิดพลังที่จะคิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ หรือทำงานด้วยตนเอง

5) หลักการบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่งที่กระจัดกระจาย ให้สมบูรณ์มองเห็นได้

6) หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชนและการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

7) หลักการวางแผน (Planning) หมายถึงกระบวนการวิเคราะห์เกี่ยวกับการ แสวงหาผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติ ให้บรรลุจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติให้เหมาะสมที่สุด

8) หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึงความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการสภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

9) หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่มีผลมาจากหลักฐานตามสภาพ ความจริงมากกว่าความเห็นส่วนบุคคล

10) หลักประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงโดยการวัดที่แน่นอน และหลายอย่าง

จากหลักการนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่าการนิเทศการศึกษาควร ตั้งอยู่บนหลักการที่ต้องตามหลักวิชาการ ดำเนินงานเป็นกระบวนการต่อเนื่องในบรรยากาศ ที่เป็นประชาธิปไตย เห็นอกเห็นใจ ร่วมมือร่วมใจ สอดรับซึ่งกันและกัน ทุกคนได้แสดงความ สามารถในเชิงสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านความคิดและการกระทำ โดยมีเป้าหมาย ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาร่วมกันเป็นสำคัญ

2.6 องค์ประกอบและประเภทของการนิเทศการศึกษา

2.6.1 องค์ประกอบของการนิเทศการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้สรุปองค์ประกอบ ที่สำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานนิเทศไว้ 2 ประการ คือ

1) องค์ประกอบด้านปัจจัย ประกอบด้วย

- (1) บุคลากร ได้แก่ ผู้นิเทศ ผู้สนับสนุนการนิเทศและผู้รับการนิเทศ
- (2) นโยบาย ขอบข่ายงานและภารกิจ
- (3) สื่อเครื่องมือนิเทศ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน

2) องค์ประกอบด้านกระบวนการ ประกอบด้วย

- (1) การปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศการศึกษาของผู้นิเทศ
- (2) การปฏิบัติตามหลักการนิเทศการศึกษา
- (3) การใช้ทักษะและเทคนิควิธีการนิเทศที่เหมาะสม
- (4) การเสริมแรงของผู้บริหารหรือผู้สนับสนุนการนิเทศ

2.6.2 ประเภทของการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษาแบ่งได้หลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ แบ่งการนิเทศการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ แบ่งตามพื้นที่และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน และ

แบ่งตามวิธีปฏิบัติงาน

2.6.2.1 การแบ่งตามพื้นที่และบุคลากรที่ปฏิบัติงาน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การนิเทศภายนอกกับการนิเทศภายใน ซึ่งมีความแตกต่างกันดังนี้

รายการ	นิเทศภายนอก	นิเทศภายใน (โรงเรียน/หน่วยงาน)
พื้นที่ปฏิบัติงาน	นอกสถานที่ปฏิบัติงาน ของผู้นิเทศ	ในโรงเรียนหรือหน่วยงาน ที่ปฏิบัติงานของผู้นิเทศ
ผู้นิเทศ	ศึกษานิเทศก์หรือผู้ได้รับ มอบหมาย	ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย
ผู้รับการนิเทศ	บุคลากรกลุ่มเป้าหมาย การนิเทศแต่ละครั้ง	ครูหรือบุคลากรในโรงเรียน

การนิเทศภายนอก เป็นการดำเนินงานตามกระบวนการนิเทศการศึกษาของบุคลากรนอกหน่วยงานร่วมกับบุคลากรในหน่วยงานที่จะทำให้ผู้รับการนิเทศมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

หลักการสำคัญของการนิเทศภายนอก

- 1) จะต้องมีการวางแผนปฏิบัติงานร่วมกัน ระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
- 2) ลักษณะการปฏิบัติงานเป็นการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดแนวความคิด ระหว่างผู้นิเทศผู้รับการนิเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 3) เป็นการสนับสนุน ส่งเสริมการปฏิบัติงานพัฒนาคุณภาพ การศึกษา และสร้างขวัญกำลังใจ
- 4) เป็นการประสานการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานในสังกัด

แนวทางในการดำเนินงานนิเทศภายนอกมีดังนี้

- 1) เตรียมการนิเทศ ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของหน่วยงานเป้าหมายข้อมูล แล้ววางแผน สร้างเครื่องมือตามขั้นตอนกระบวนการนิเทศการศึกษา

2) ปฏิบัติการนิเทศ โดยใช้นิเทศเชิงระบบ ดังนี้

(1) สร้างความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในผู้รับการนิเทศด้วยกิจกรรมและเทคนิคต่าง ๆ

(2) ชี้แนะ กระตุ้นให้ผู้รับการนิเทศรู้จักที่จะพัฒนา ร่วมวางแผนบริการเครื่องมือและวิธีการ

(3) กระตุ้น และให้คำปรึกษาหารือให้ผู้รับการนิเทศรู้วิธีการการพัฒนา

(4) ติดตามถามถึงสภาพการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ

(5) เสริมแรง สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นกับผู้รับการนิเทศ

3) ประเมินผลสรุป และรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ตามขั้นตอนของกระบวนการนิเทศการศึกษา

การนิเทศภายใน หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้ที่อยู่ในโรงเรียนตั้งแต่ผู้บริหารลงไป ในอันที่จะปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียนให้ดีขึ้น เป็นการเพิ่มพลังการปฏิบัติงานของครู รวมทั้งให้ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพและผลขั้นสุดท้าย คือ การศึกษาของเด็กก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียนเพราะ

(1) ศึกษาวิเคราะห์มีจำนวนจำกัด นิเทศได้ไม่ทั่วถึง

(2) สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งแตกต่างกัน

(3) บุคลากรในโรงเรียนปัจจุบันมีศักยภาพสูง การนิเทศภายในจะช่วยกระตุ้นให้ครูได้ใช้และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้สูงสุด

(4) คุณภาพการศึกษาเกิดจากความร่วมมือ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในโรงเรียน การนิเทศภายในจะส่งเสริมและเร่งระดมความร่วมมือกันได้ดีที่สุด

2.6.2.2 การแบ่งตามวิธีปฏิบัติงาน

ประเภทของการนิเทศแบ่งตามวิธีการปฏิบัติงาน แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การนิเทศทางตรงและการนิเทศทางอ้อม

การนิเทศทางตรง เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน โดยทั้งสองฝ่ายมีโอกาสสื่อสารกันทันที เป็นลักษณะการสื่อสารสองทาง กล่าวคือ สามารถโต้ตอบซักถาม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจให้ตรงกันได้ในขณะที่ทำการนิเทศ

การนิเทศทางอ้อม เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศไม่สามารถพบกันโดยตรง อย่างต่อเนื่อง ด้วยข้อจำกัดด้านบุคลากรการนิเทศ ระยะเวลา ระยะทาง งบประมาณและ ยานพาหนะ โดยใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ จดหมาย ไปรษณีย์ โทรทัศน์ เป็นต้น ช่วยในการเผยแพร่ความรู้ ข่าวสารทางวิชาการ และเป็นการเสริมการนิเทศภายใน โรงเรียนเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน การบริหาร และการนิเทศการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "การนิเทศทางไกล"

2.7 กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้การนิเทศการศึกษา บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เพราะกระบวนการนิเทศศึกษามีขั้นตอนปฏิบัติงานอย่างชัดเจน ต่อเนื่องเป็นระเบียบทำให้การนิเทศศึกษามีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้

ความหมายของกระบวนการ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของกระบวนการ แตกต่างกันไปดังนี้

สมพงษ์ (2517) กล่าวว่า "กระบวนการคือ การรวมและจัดลำดับของการปฏิบัติงาน หลายขั้นตอนเข้าด้วยกัน อันมีลักษณะทำให้เกิดความสำเร็จของการดำเนินการส่วนใดส่วนหนึ่งของส่วนรวม"

วิจิตรและคณะ (2520) กล่าวถึงกระบวนการว่า หมายถึง "การกำหนดแบบแผน วิธีการ และจัดลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน"

สัจด์ (2530) ได้ให้ความหมายของคำว่ากระบวนการไว้ว่า หมายถึง "การทำงาน เป็นขั้นตอน(Steps) มีความต่อเนื่อง(Continuity) ไม่หยุดนิ่ง(Dynamic) และมีความ เกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์(Interaction)ในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน"

จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการหมายถึงการปฏิบัติที่ดำเนินไป ตามขั้นตอนที่ต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

ความหมายของกระบวนการนิเทศการศึกษา

ภิญโญ (2519) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึงแบบแผนของการนิเทศ การศึกษา ที่วางลำดับขั้นตอนไว้อย่างต่อเนื่องเป็นระเบียบแบบแผนและต้อง เป็นแบบแผนที่ มีลำดับขั้นตอนอย่างชัดเจน

วิจัยและคณะ (2520) ได้ให้ความหมายของกระบวนการนิเทศการศึกษาไว้ว่า หมายถึงแบบแผนของการนิเทศการศึกษาที่มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องอย่างเป็นระเบียบ แบบแผนนั้น จะต้องเป็นแบบแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน ต่อเนื่องกัน อย่างมีระเบียบพร้อมด้วยเหตุผลและ เป็นไปได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) สรุปว่ากระบวนการนิเทศ การศึกษาหมายถึง แบบแผนที่ดีของการนิเทศการศึกษา ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ชัดเจนต่อเนื่อง เป็นระเบียบและ เป็นไปได้

กิติมา (2532) กล่าวว่ากระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึงการดำเนินการในการ นิเทศให้ได้รับความสำเร็จ

Harris (อ้างถึงในกิติมา , 2532) ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการนิเทศ การศึกษาไว้ดังนี้

(1) ขั้นวางแผน (Planning) ได้แก่ การคิด การตั้งวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้า การกำหนดตารางงาน การค้นหาวิธีปฏิบัติงาน และการวางแผนงาน

(2) ขั้นการจัดโครงการ (Organizing) ได้แก่ การตั้งเกณฑ์มาตรฐาน การรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์

ความสัมพันธ์แต่ละขั้น การมอบหมายงาน การประสานงาน การกระจายอำนาจ ตามหน้าที่ โครงสร้างขององค์การ และการพัฒนานโยบาย

(3) ขั้นการนำเข้าสู่การปฏิบัติ (Leading) ได้แก่ การตัดสินใจการเลือกสรรบุคคล การเข้าใจให้มีกำลังใจคิดริเริ่มอะไรใหม่ ๆ การสาธิต การรูงใจ และให้คำแนะนำ การสื่อสาร การกระตุ้นส่งเสริมกำลังใจ การแนะนำนวัตกรรมใหม่ ๆ และให้ความสะดวกในการทำงาน

(4) ขั้นการควบคุม (Controlling) ได้แก่ การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ การให้โอกาส การตำหนิ การไล่ออก และการบังคับให้กระทำตาม

(5) ขั้นประเมินผล (Appaising) ได้แก่ การตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การวิจัย และการวัดผลการปฏิบัติงาน กิจกรรมที่สำคัญ คือพิจารณาผลงานในเชิงปฏิบัติว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด และวัดผลด้วยการประเมินผลอย่างมีแบบแผน มีความเที่ยงตรง ทั้งนี้ควรจะมีการวิจัยด้วย

กระบวนการนิเทศการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
(2533) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

ขั้นที่ 2 การวางแผน

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและการรายงานผล

กระบวนการนิเทศการศึกษาต้องดำเนินการต่อเนื่องเป็นระบบจึงจะประสบผลสำเร็จ
ซึ่งมีรายละเอียดวิธีการดำเนินการในแต่ละขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

สภาพปัจจุบัน หมายถึง สภาพความเป็นจริง กำลังเป็นอยู่หรือดำเนินการอยู่ในขณะนั้น

สภาพปัญหา หมายถึง สภาพความแตกต่างของสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันหรือผลที่ปรากฏกับ
สิ่งที่ต้องการให้เป็นหรือเป้าหมาย

ความต้องการ หมายถึง แนวโน้มที่จะให้ถึงจุดหมายที่พึงปรารถนาตามวัตถุประสงค์และ
เป้าหมายที่วางไว้

วิธีศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ศึกษาได้โดยวิธีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ศึกษาโดยวิเคราะห์องค์ประกอบด้านปัจจัย ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต
ที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบด้านปัจจัยที่ควรศึกษา ได้แก่

- คุณลักษณะของผู้ปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา
- สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนางานนิเทศการศึกษา
- วัสดุและสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษา

องค์ประกอบด้านกระบวนการที่ควรศึกษา ได้แก่

- การปฏิบัติตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการนิเทศการศึกษาให้ครบวงจร

และต่อเนื่อง

- การประสานแบบปฏิบัติการกับผู้ที่เกี่ยวข้อง
- การเสริมแรงและการส่งเสริมให้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานและพัฒนาความก้าวหน้า

ในวิชาชีพ

องค์ประกอบด้านผลผลิตที่เกี่ยวข้องที่ควรศึกษา ได้แก่

- เจตคติต่อการปฏิบัติงานในวิชาชีพ
- ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้รับการนิเทศ

(2) ศึกษาโดยวิธีประเมินความต้องการ (Needs Assessment) ได้แก่ การสำรวจสิ่งที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบให้แน่ชัดว่าปัญหาคืออะไรหามาตรฐานและคุณค่าว่าสิ่งนั้นควรเป็นอย่างไร บันทึกรายการของความต้องการที่แตกต่างกันของสิ่งนั้น ๆ

(3) ศึกษาโดยการใช้สื่อและเครื่องมือต่าง ๆ เช่น ใช้เครื่องมือประเมินคุณภาพการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติทำขึ้น

(4) ศึกษาโดยวิธีประชุมสัมมนาเพื่อค้นหาปัญหา เช่น การสัมมนาครูผู้สอนคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2

(5) ศึกษาโดยวิธีวิจัย (Research) ซึ่งเป็นกระบวนการเสาะแสวงหาความรู้จากปัญหาที่ชัดเจนอย่างมีระบบโดยอาศัยวิธีวิทยาศาสตร์

ขั้นที่ 2 การวางแผน

งานของขั้นตอนนี้เป็นการนำเอาข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการมาใช้ในการวางแผนและกำหนดทางเลือกในการนิเทศการศึกษา ซึ่งอาจดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

(1) นำข้อมูลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในขั้นที่ 1 มาจัดลำดับความสำคัญ

(2) ศึกษา และทำความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ เช่น นโยบาย หลักสูตร เทคนิควิธีการในการแก้ปัญหา สื่อและเครื่องมือในการปฏิบัติงานตามขั้นตอนต่าง ๆ

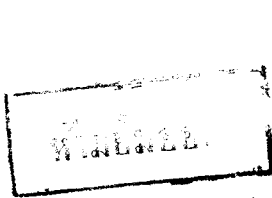
(3) กำหนดเป้าหมายและหาทางเลือกในการปฏิบัติงาน

(4) เขียนแผนปฏิบัติการนิเทศโดยระบุวัตถุประสงค์ ขอบข่าย ภารกิจ เป้าหมาย วิธีการปฏิบัติงาน ระยะเวลา และผู้ปฏิบัติงานให้ชัดเจน

(5) จัดทำคู่มือการนิเทศโดยสรุปสาระสำคัญของเรื่องที่นิเทศเพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการปฏิบัติงานและเป็นเอกสารอ้างอิง

ขั้นที่ 3 การสร้างสื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการ

สื่อ เครื่องมือและพัฒนาวิธีการนิเทศที่เหมาะสม มีความสำคัญต่อการนิเทศการศึกษา

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

และเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การนิเทศการศึกษาประสบความสำเร็จ เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติงานนิเทศการศึกษาจำเป็นต้องสร้างสื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสถานการณ์ของการนิเทศแต่ละครั้ง

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติการนิเทศ

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่น่าผลที่ได้ดำเนินการในขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งอาจจะดำเนินการ ตามขั้นตอนรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) การประชุมคณะผู้ปฏิบัติ
- (2) ทำความเข้าใจงาน สื่อ เครื่องมือ
- (3) แบ่งงานรับผิดชอบ
- (4) ตกลงวิธีปฏิบัติงาน
- (5) ตกลงวิธีเก็บข้อมูลและวิธีรายงานผล
- (6) ปฏิบัติการนิเทศ
- (7) ประชุมทบทวนการปฏิบัติงานตามขั้นตอนต่าง ๆ
- (8) ประชุมสรุปผลการปฏิบัติงาน
- (9) นำข้อมูลไปพัฒนาการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและรายงานผล

การประเมินผลและรายงานผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนิเทศการศึกษา แต่โดยหลักการแล้ว การประเมินผลกระทำเป็น 3 ระยะ คือ

- (1) การประเมินก่อนการปฏิบัติการนิเทศ
- (2) การประเมินระหว่างปฏิบัติการนิเทศ
- (3) การประเมินเพื่อสรุปผลการนิเทศ

ขั้นตอนการประเมินผล กิตติมา (2532) ได้เสนอขั้นตอนไว้ดังนี้

- (1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน
- (2) กำหนดหลักเกณฑ์ของการประเมินผลงาน
- (3) กำหนดวิธีการและเครื่องมือสำหรับการวัดผล
- (4) การวินิจฉัยคุณค่าของข้อมูลต่าง ๆ
- (5) การสรุปผลของการประเมินผลงานทั้งหมด

วิธีการประเมินผลอาจใช้เทคนิควิธีการต่อไปนี้คือ

(1) การประเมินผลโดยใช้เครื่องมือชนิดต่าง ๆ เช่นแบบสังเกตพฤติกรรม แบบสำรวจข้อมูล แบบสอบถาม เป็นต้น การประเมินผลโดยวิธีนี้ สิ่งสำคัญอยู่ที่การสร้างเครื่องมือให้มีคุณภาพ และการรวบรวมข้อมูลต้องให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

(2) การประเมินผลโดยวิธีการประชุมแบบต่าง ๆ อาจจะเป็นการประชุมคณะผู้ปฏิบัติงาน ประชุมเฉพาะผู้นิเทศ หรือเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศก็ได้ เพื่อประเมินลักษณะหรือสภาพปัจจุบันของการปฏิบัติงาน ประเมินปัญหาอุปสรรค ตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหาการปฏิบัติงาน เป็นต้น

หลังการประเมินผลแล้ว อาจพบว่าการปฏิบัติงานนิเทศเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายของการนิเทศ กรณีเช่นนี้ควรดำเนินการนิเทศต่อไปอีกสักระยะหนึ่ง จนแน่ใจว่าผู้รับการนิเทศมีพฤติกรรมถาวรในเรื่องนั้นจึงหยุดการนิเทศ

ถ้าประเมินแล้ว พบว่าผลที่ได้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรก็ต้องหาข้อบกพร่องซึ่งอาจจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม หรือหาแนวทางใหม่ก่อนที่จะไปปฏิบัติการนิเทศครั้งต่อไป

ในกรณีที่เมื่อประเมินแล้วพบว่าผลที่ได้จากการนิเทศยังไม่ประสบผลสำเร็จหรือยังมีจุดอ่อนในการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก จำเป็นจะต้องวางแผนการนิเทศใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยนำทางเลือกอื่นมาใช้หรือปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติงานหรือจุดที่เป็นปัญหา

กระบวนการนิเทศการศึกษาที่นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาที่เสนอไว้ถึงแม้จะมีขั้นตอนที่ต่างกัน แต่พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- (1) ศึกษาข้อมูลและสภาพที่เป็นอยู่
- (2) วางแผนกำหนดเป้าหมายและวิธีปฏิบัติงาน
- (3) ปฏิบัติงานตามแผนและวิธีการที่วางไว้
- (4) ประสานงานและให้กำลังใจในระหว่างปฏิบัติงาน
- (5) ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน

จะเห็นว่ากระบวนการนิเทศการศึกษานี้ จะดำเนินไปด้วยความสมัครใจ ร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยปราศจากการควบคุมบังคับบัญชา ซึ่งหลังจากการปฏิบัติตามกระบวนการนิเทศการศึกษาแล้ว ผู้นิเทศจะทราบว่าประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานหรือไม่นั้น สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตหรือ

การประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับการนิเทศ โดยที่ผู้รับการนิเทศควรมีสภาพและปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

- (1) ตระหนักในปัญหาและความสำคัญของปัญหา
- (2) รู้จุดที่จะพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข
- (3) รู้วิธีที่จะพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข
- (4) ปฏิบัติการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข
- (5) ตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงาน
- (6) ภูมิใจในผลงาน

2.8 ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาถือเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะเป็นกระบวนการที่เป็นปรัชญาที่แสวงหาความจริง ความรู้และคุณค่าในสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ส่วนที่ว่าเป็นศิลป์ก็เพราะต้องอาศัยเทคนิควิธีและมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การติดต่อประสานงาน การจูงใจเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษา (ปรีชาพร , 2534) ดังนั้นการนิเทศการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ซึ่งนพพงษ์ (2524) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาว่า มีสาเหตุและองค์ประกอบต่าง ๆ มาจาก

- 1) การเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษา
- 2) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดจนการพัฒนาหลักสูตร
- 3) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว
- 4) ความเฉื่อยชาและนิ่งเฉย ขาดความสนใจของครู ควรได้รับการกระตุ้นให้ตื่นตัวอยู่เสมอ
- 5) วิทยาการ สังคม และวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป
- 6) การขาดประสบการณ์ของครูใหม่ หรือครูเก่าที่ไม่ทันต่อเทคนิคและวิธีการสอนใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น
- 7) ผลการค้นคว้าและวิจัยใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในวิชาต่าง ๆ ควรได้รับการเผยแพร่และแปลความหมายออกเป็นการปฏิบัติ เพื่อให้การศึกษาได้ก้าวหน้าและงอกงามขึ้น
- 8) ปรัชญาและอุดมการณ์ทางการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไป ควรได้รับการถ่ายทอดและสนองตอบของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ชาญชัย (2526) ได้กล่าวถึงเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศการศึกษาว่า

- 1) การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นในการให้บริการทางวิชาการ
- 2) การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครูแม้ว่าครูจะได้รับ
การฝึกฝนเป็นอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงการฝึกฝนอยู่เสมอในขณะทำงาน
ในสภาพจริง

3) การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อความช่วยเหลือครู ในการเตรียมการสอน
เนื่องจากครูจะต้องปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ กันและต้องเผชิญกับภาวะที่ค่อนข้างหนัก ครู
จึงไม่อาจสละเวลาได้มากเพียงพอต่อการเตรียมการสอน การนิเทศการศึกษาจึงสามารถลด
ภาระของครูได้

4) การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ จาก
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่ ทำให้เกิดพัฒนาการทางการศึกษา ทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ
ข้อแนะนำที่ได้จากการวิเคราะห์และการอภิปราย การค้นพบของการวิจัย มีความจำเป็น
ต่อการเจริญเติบโตดังกล่าว การนิเทศสามารถให้บริการได้

5) การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพประชาชาติไทย การนิเทศ
การศึกษาสามารถให้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์และยังสามารถรวมพลังของทุกคนที่ร่วมอยู่
ในกระบวนการทางการศึกษาด้วย

ในกรณีเดียวกันนี้ ปรีชาพร (2534) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นรูปแบบของการ
บริหารการศึกษา ที่ต้องการมีส่วนร่วมของบุคคลเป็นลักษณะของการบริหารตามรูปแบบประชาธิปไตย
เพราะการนิเทศการศึกษาใช้หลักการต่าง ๆ ของประชาธิปไตยมาดำเนินการ ได้แก่ การเคารพ
ซึ่งกันและกัน การประชุมปรึกษาหารือกัน การให้ความร่วมมือและประสานงาน การร่วมมือ
แก้ปัญหา

นิพนธ์ (2535) กล่าวว่า นักเรียนทุกคนต้องการความช่วยเหลือจากครูในเวลาใด
เวลาหนึ่งในช่วงเวลาที่นักเรียนอยู่นั้น นักเรียนบางคนอาจจะมีความต้องการความช่วยเหลือ
มากน้อยต่างกันออกไป ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมีนักเรียนจำนวนน้อยมาก ที่มีความสามารถที่จะพึ่งพา
ตนเองได้ทุกอย่างในการเรียนด้วยตนเอง ครูก็อยู่ในสภาวะเช่นเดียวกัน ครูคือผู้ที่ต้องศึกษา
เล่าเรียนอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ (เป็นผู้เรียนคนหนึ่ง) เนื้อหาที่ต้องเรียนอยู่เสมอ คือเนื้อหา
ของวิชาที่สอนและวิชาชีพในการสอน (profession of teaching) ในการพัฒนาทักษะวิชาชีพ
ในการสอน ครูต้องอาศัยการนิเทศการศึกษาช่วย

2.9 ทักษะและเทคนิคที่จำเป็นต่อการนิเทศการศึกษา

2.9.1 ทักษะที่จำเป็นต่อการนิเทศการศึกษา

กิตติมา (2532) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้นการเรียนการสอนจะประสบผลดีหากได้รับการแนะนำที่ดี และถูกต้องจากผู้ที่ทำกรนิเทศ งานนิเทศไม่ใช่งานสอนโดยตรงหรือไม่ใช่งานบริหาร แต่เป็นงานที่มีความสัมพันธ์ทั้งงานสอนและงานบริหาร ศึกษา นิเทศก์ไม่ใช่ผู้บริหาร ไม่ใช่ผู้มีอำนาจที่จะสั่งให้ครูปฏิบัติตามได้ งานศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นงานที่ใช้ความพยายาม ให้ผู้ได้รับการนิเทศเกิดศรัทธาและยินดีที่จะปฏิบัติตามดังนั้นบทบาทของศึกษานิเทศก์จึงยากต่อการปฏิบัติให้เกิดมีประสิทธิภาพได้โดยง่าย จำเป็นต้องใช้ทักษะและความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้ได้รับความเชื่อถือและศรัทธาต่องานในหน้าที่ได้ ทักษะเหล่านั้นได้แก่ ทักษะการเป็นผู้นำ ความมีมนุษยสัมพันธ์ การทำงานเป็นหมู่คณะ การสื่อความหมาย และการบำรุงขวัญในการทำงาน เป็นต้น

চারী (2523) กล่าวว่า ผู้ทำหน้าที่นิเทศควรมีความรู้ 4 และทักษะ 4 ดังนี้
ความรู้ 4 ได้แก่

- (1) ความรู้ว่าด้วยการจัดการ (Business Management)
- (2) ความรู้ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior)
- (3) ความรู้ว่าด้วยหลักสูตร (Curriculum Development Implementation)
- (4) ความรู้ว่าด้วยการพัฒนาองค์การ (Organization Development)

ทักษะ 4 ได้แก่

(1) ทักษะในทางเทคนิค (Technical - managerial skills) คือ ทักษะในด้านการเงินและบัญชี การจัดหา (การจัดซื้อและการจ้าง งานบริหารบุคคล ระเบียบสารบรรณ การจัดระบบงาน

(2) ทักษะในการครองคน (Human - managerial skills) คือ ทักษะในการกระตุ้นหรือจูงใจ ให้ทำงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบการติดต่อประสานงาน การแสดงสภาพผู้นำ การรู้จักประนีประนอม และการสร้างขวัญ

(3) ทักษะในการจัดการศึกษา (Technical - educational skills) คือ ทักษะในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลในทางปฏิบัติตามจุดหมายทางการศึกษาของหลักสูตร

(4) ทักษะในการสร้างความคิด (Speculative - creative skills) คือทักษะในการคาดการณ์ล่วงหน้า ในลักษณะที่สามารถทำให้องค์การปฏิบัติงานตามหน้าที่ และความรับผิดชอบได้อย่างสมบูรณ์ และมีบริการที่สนองความต้องการได้ ซึ่งเป็นภารกิจหน้าที่ของผู้นำทางการศึกษา ในอันที่จะช่วยเหลือในการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ ให้บรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้สรุปทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ทำหน้าที่นักการศึกษาไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human skill) การนิเทศการศึกษาคือการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำนักการศึกษาและผู้รับการนิเทศ ดังนั้นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นิเทศ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ประกอบด้วยทักษะย่อย ๆ หลายประการ เช่น

- (1) ทักษะในการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี (ทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น)
- (2) ทักษะการสังเกตการสัมภาษณ์
- (3) ทักษะการนำอภิปราย/ร่วมอภิปราย
- (4) ทักษะในการรับรู้ในความรู้ลึกลับของผู้อื่น สอดรับนับถือบุคคลอื่น
- (5) ทักษะการสร้างมิตรไมตรี

2) ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) การนิเทศการศึกษา มีกระบวนการสำคัญเบื้องต้น คือการค้นหาคำถามและสาเหตุ เพื่อการวางแผนการนิเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น การมีทักษะด้านความคิดรวบยอด ซึ่งเป็นทักษะเกี่ยวกับการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ชัดเจนรอบคอบ จะช่วยให้ผู้นำนักศึกษาคาดการณ์สิ่งต่าง ๆ ได้ถูกต้องแม่นยำ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปโดยความราบรื่น ทักษะด้านความคิดรวบยอด ประกอบด้วยทักษะย่อย ๆ หลายประการ เช่น

- (1) ทักษะเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล
- (2) ทักษะเกี่ยวกับการวิเคราะห์/สังเคราะห์
- (3) ทักษะเกี่ยวกับการวินิจฉัย
- (4) ทักษะเกี่ยวกับการวิพากษ์วิจารณ์และการชักถาม

3) ทักษะด้านเทคนิควิธี (Technical Managerial Skill) การนิเทศการศึกษา ต้องใช้กิจกรรมต่าง ๆ ประกอบกันตามสภาพปัญหาและความต้องการ ซึ่งต้องอาศัยรูปแบบและ

เทคนิควิธีการหลาย ๆ อย่าง ดังนั้นผู้นิเทศจึงต้องมีทักษะด้านเทคนิควิธีสูง ทักษะด้านเทคนิควิธีประกอบด้วยทักษะย่อย ๆ หลายประการ เช่น

(1) ทักษะการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน ซึ่งรวมเรียกว่าทักษะการสื่อสาร

ความหมาย

(2) ทักษะการกำหนดหัวข้อโครงร่าง

(3) ทักษะการสาธิต

(4) ทักษะการคิดคำนวณ

(5) ทักษะการจัดการ

ทักษะต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับศึกษานิเทศก์ หรือผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาต้องเรียนรู้ และมีกฝนให้เกิดความชำนาญเพราะจะเป็นการสร้างสรรค์ทำให้เกิดขึ้นกับผู้พบเห็น อันจะเป็นประโยชน์ในการนิเทศการศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

2.9.2 เทคนิคการนิเทศการศึกษา

เทคนิคการนิเทศการศึกษา หมายถึง กลวิธีในการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา โดยใช้วิธีการนิเทศวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลาย ๆ วิธีอย่างเหมาะสม เพื่อให้การทำงานร่วมกับผู้รับการนิเทศประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533) ได้เสนอเทคนิคที่จำเป็นต่อการนิเทศไว้ดังนี้

- (1) เทคนิคการสื่อสาร
- (2) เทคนิคการประชุม
- (3) เทคนิคการสังเกต
- (4) เทคนิคการให้คำปรึกษาหารือ
- (5) เทคนิคการจูงใจ
- (6) เทคนิคมนุษยสัมพันธ์
- (7) เทคนิคความเป็นผู้นำ
- (8) เทคนิคกระบวนการกลุ่ม

สาธ (2517) ได้เสนอแนะเทคนิคบางประการในการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

1) เทคนิคเสนอแนะ

- (1) ใช้แทนการออกคำสั่งบังคับ
- (2) ใช้แนะให้ทราบความจำเป็น

2) เทคนิคสาธิต

- (1) ลงมือทำเองเป็นตัวอย่าง
- (2) ส่งปัญหาให้แก้ร่วมกัน

3) เทคนิคก๊อปปี้

- (1) ปลอ่ยให้แสดงออกมาให้หมดแล้วจึงเติมที่ขาดให้
- (2) ส่งปัญหาทำให้ได้กัน

4) เทคนิคชวนพาที่

- (1) สันทนาหลักการและวิธีการ
- (2) ให้สิ่งที่ยังขาด

5) เทคนิคแพร่พิมพ์

- (1) เสนอสิ่งที่ควรสนใจ
- (2) แนะนำวิธีแก้ปัญหาแล้วเผยแพร่วิธีการ

6) เทคนิคปลุกมหานิยม

- (1) ช่วยผู้ทุกข์ยากเป็นการส่วนตัว
- (2) มีจิตมุ่งอยู่ที่นักเรียน

7) เทคนิคป้อนขนมมณเฑียร

- (1) ป้อนปัญหาง่าย ๆ ที่ไม่เกินความสามารถที่จะขอได้ก่อนแล้วค่อยขยับขยายขึ้น

เป็นลำดับ

- (2) ช่วยหาทางแก้ปัญหาจนเป็นที่พอใจ

ก่อ (อ้างถึงในซารี , 2523) ได้กล่าวถึงเทคนิคการนิเทศการศึกษาที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป

มี 7 แบบ ดังนี้

- 1) การนิเทศโดยตรง ได้แก่ การไปเยี่ยมโรงเรียน ศึกษาปัญหาที่โรงเรียนและให้

ข้อคิดเห็น

- 2) การนิเทศโดยการอบรม

- 3) การจัดวัสดุและข่าวสารให้ครู

- 4) การสาธิตการสอน
 - 5) จัดประชุมปฏิบัติการ
 - 6) จัดให้ไปดูการสอนในโรงเรียน
 - 7) การแสดงตัวอย่าง จัดนิทรรศการ
- การนิเทศเพื่อการพัฒนาเป็นกลุ่ม ได้แก่

- 1) การจัดประชุมสัมมนา
 - 2) การจัดประชุมปฏิบัติการ
 - 3) การฝึกงาน
 - 4) การศึกษากรณีตัวอย่าง
 - 5) การสาธิต
 - 6) การอภิปราย
 - 7) การสนทนา
 - 8) การจัดบรรยายหรือฟังปาฐกถา
 - 9) ทักสอนศึกษา
 - 10) การร่วมปฏิบัติงานในคณะทำงาน คณะกรรมการ
- การนิเทศเพื่อการพัฒนาเป็นรายบุคคล ได้แก่

- 1) การฝึกงาน
- 2) การเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์
- 3) การเลือกวิชาเรียนในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย
- 4) การเข้ารับการฝึกอบรม
- 5) การศึกษาต่อ
- 6) การเป็นสมาชิกของสมาคม
- 7) การทดลองปฏิบัติงาน
- 8) การอ่าน
- 9) การเขียน
- 10) การศึกษาและดูงาน
- 11) การจัดทำโครงการ
- 12) การเป็นวิทยากร

13) การร่วมเป็นกรรมการ

ในการนิเทศการศึกษา สิกษานิเทศก์หรือผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาจะใช้เทคนิควิธีการนิเทศแบบใด ต้องพิจารณาให้รอบคอบ โดยอาจจะพิจารณาจากเรื่องที่นิเทศ ผู้รับการนิเทศ เวลา สถานที่ตลอดทั้งบรรยากาศในการนิเทศเป็นสำคัญและในการนิเทศแต่ละครั้งอาจจำเป็นต้องใช้เทคนิคหลายอย่างในเวลาเดียวกัน การนิเทศจึงจะประสบผลสำเร็จได้

2.10 การนิเทศการศึกษากับการสอน

การนิเทศการสอนเป็นคำประสมระหว่างการนิเทศและการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศและการสอนก็คือ การนิเทศการสอนเป็นส่วนย่อย (Subset) ของการนิเทศ (ปรีชาพร , 2534)

โกลด์แฮมเมอร์ และคณะ (Goldhammer and Others , 1990) ได้ให้ความหมายการนิเทศการสอนว่าเป็นส่วนย่อยของการนิเทศและเนื่องจากการนิเทศถูกตีความหมายได้หลายความหมาย จึงทำให้บทบาทของผู้นิเทศไม่คงที่ การนิเทศการสอนในโรงเรียนจึงถูกข้อจำกัดนี้ให้ตีความหมายที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดของนักการศึกษา (นิพนธ์ , 2535)

อัลฟอนโซ และคณะ (Alfonso and others , 1981) ให้ความหมายของการนิเทศการสอนว่า เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาอย่างเป็นทางการในองค์กรนั้น ซึ่งชี้แนะถึงพฤติกรรมของครู ในทางที่จะให้ความสะดวกในด้านการเรียนของนักเรียนและสัมฤทธิ์ผลถึงเป้าหมายขององค์กร

Harris (1985) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการนิเทศการสอนว่า เป็นสิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนได้กระทำต่อผู้ใหญ่ และสิ่งอื่น เพื่อจะรักษาไว้หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียนในวิถีทางตรง ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสอน ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นและช่วยส่งเสริมการเรียนของนักเรียน การนิเทศการสอนมีความสัมพันธ์กับการสอนมากกว่ากับตัวนักเรียน การนิเทศการสอนเป็นหน้าที่ของการปฏิบัติงานในโรงเรียน ไม่ใช่งานเฉพาะ และเป็นงานที่เกี่ยวเนื่องกับการส่งเสริม และปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการของผู้นิเทศที่มุ่งจะปรับปรุงและพัฒนาการสอนในสถานศึกษา โดยมุ่งที่พฤติกรรมของครูที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน

2.11 การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

สัจด์ (2530) กล่าวถึงพัฒนาการของการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนว่า คำว่า "การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน" หรือการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา" หรือเรียกสั้น ๆ ว่า "การนิเทศภายในโรงเรียน" หรือ "การนิเทศภายในสถานศึกษา" เป็นคำศัพท์ที่เรียกกันภายในระบบการศึกษาของประเทศไทยเท่านั้น สำหรับในต่างประเทศจะไม่ใช้คำศัพท์เช่นนี้ แต่จะมีคำศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า การนิเทศภายในโรงเรียนของไทยเราคือ คำว่า "Personalized Supervision"

การที่ระบบการจัดการนิเทศการศึกษาในประเทศไทยได้มีการตั้งชื่อการนิเทศภายในโรงเรียนขึ้นมาก็เพื่อให้เกิดความแตกต่างเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการจัดการนิเทศการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากการนิเทศการศึกษาในระบบการศึกษาของไทยนั้นได้เริ่มเป็นที่รู้จักคุ้นเคยในฐานะที่เป็นงานของศึกษานิเทศก์ ซึ่งเป็นตำแหน่งของบุคลากรที่อยู่นอกสถานศึกษา และประการสำคัญสมัยก่อนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถยังมีจำนวนจำกัดครูผู้สอนอยู่ในโรงเรียนต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็มีวุฒิทางครุค่อนข้างต่ำ ดังนั้นการช่วยเหลือและพัฒนาครูประจำการให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ดีขึ้นนั้นจึงต้องอาศัยศึกษานิเทศก์ โดยเหตุนี้ในสังคมไทยเราจึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า "การนิเทศการศึกษา" ในฐานะงานของศึกษานิเทศก์ซึ่งเป็นบุคลากรที่อยู่ภายนอกโรงเรียนโดยตรง

จุดกำเนิดของคำว่า "การนิเทศภายในโรงเรียน" ได้เริ่มขึ้นเนื่องจากการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนต่าง ๆ โดยศึกษานิเทศก์ภายนอกเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากไม่สามารถติดตามให้การนิเทศอย่างสม่ำเสมอได้ประกอบกับในช่วงระยะหลังบุคลากรในโรงเรียนต่าง ๆ มีความรู้สูงขึ้น จึงเห็นสมควรให้บุคลากรภายในโรงเรียนต่าง ๆ ดำเนินการนิเทศกันเอง เป็นการแบ่งเบาภาระของศึกษานิเทศก์ซึ่งอยู่ภายนอก และเป็นการเร่งการพัฒนาคุณภาพบุคลากรประจำการให้เป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ในช่วงเวลาต่อมาได้มีการขยายขอบเขตของการนิเทศภายในโรงเรียนออกไปอีกถึงการนิเทศการศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียนอีกด้วย

ในกรณีเดียวกันนี้กิตติมา (2532) ก็ได้กล่าวว่า แต่เดิมเรามักเข้าใจกันว่า การนิเทศการศึกษาเป็นหน้าที่ศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษาเท่านั้น ครูไม่มีหน้าที่นิเทศการศึกษา ครูเป็นเพียงผู้รับการนิเทศแต่ในปัจจุบัน งานนิเทศการศึกษามีความสำคัญมากขึ้น เพราะเหตุที่มีความเปลี่ยนแปลงภายนอกระบบการศึกษา เช่น มีการพัฒนาความรู้ต่าง ๆ

ประชากรเพิ่มขึ้น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงภายในระบบการศึกษาเอง อันได้แก่ อาชีพครูมีลักษณะเป็นวิชาชีพมากขึ้น ครูมีความชำนาญเฉพาะด้านเพิ่มมากขึ้น มีการพัฒนาหลักสูตร การเน้นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและการขยายตัวด้านขนาดของโรงเรียน อันเป็นผลมาจากจำนวนนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่าแต่ก่อน ดังนั้นการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษาจึงไม่เป็นการเพียงพอ โรงเรียนควรจะได้จัดระบบการนิเทศการศึกษาเพิ่มขึ้น ซึ่งเรียกว่า "การนิเทศภายในโรงเรียน"

การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการนิเทศโดยบุคลากรในโรงเรียนเอง ผู้นิเทศอาจได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา และหัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ที่โรงเรียนคัดเลือกหรือแต่งตั้งขึ้น การนิเทศภายในที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้นจะต้องกระทำอย่างมีขั้นตอนและกระบวนการและเมื่อนิเทศแล้วจะต้องได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการนิเทศ 4 ประการ คือ

- (1) พัฒนาค้น การนิเทศการศึกษาเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อนิเทศแล้วบุคลากรในหน่วยงานได้รับความรู้และมีความสามารถในการปฏิบัติงานมากขึ้น
- (2) พัฒนางาน การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างสรรค์วิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- (3) ประสานสัมพันธ์ การนิเทศการศึกษาเป็นการร่วมมือ สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน
- (4) การสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจ ความสบายใจ และมีกำลังใจในการทำงาน

จากจุดมุ่งหมายการนิเทศดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า การนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและเป็นความต้องการที่จะจัดให้มีขึ้นในโรงเรียน โดยเฉพาะการนิเทศภายในโรงเรียน จะช่วยให้เกิดผลดีในการดำเนินงานของโรงเรียนหลายประการ คือ

- (1) เป็นการช่วยส่งเสริมกำลังใจของศึกษานิเทศก์และผู้บริหารการศึกษา ซึ่งไม่พอที่จะนิเทศการศึกษาได้อย่างทั่วถึง

- (2) การนิเทศโดยบุคลากรของโรงเรียนเองนั้น ผู้นิเทศเป็นผู้ใกล้ชิดกับปัญหาที่มีอยู่ในโรงเรียน ย่อมเป็นผู้รู้ปัญหาได้ดีและแก้ปัญหาได้ตรงจุดกว่าการที่จะให้คนภายนอกมานิเทศ

(3) ผู้นิเทศในโรงเรียนมีความคุ้นเคยกับครูอยู่แล้ว ทำให้บรรยากาศในการนิเทศทำได้อย่างเป็นกันเอง ไม่ต้องเสียเวลาสร้างความคุ้นเคยเหมือนศึกษานิเทศก์หรือผู้บริหารภายนอกโรงเรียน

(4) ผู้นิเทศสามารถจะติดตามการปฏิบัติงาน หรือผลการนิเทศได้ตลอดเวลา เพราะอยู่ใกล้ชิดกันและสามารถทำงานดำเนินไปถึงจุดมุ่งหมายโดยไม่ขาดความต่อเนื่อง

บุคลากรของโรงเรียนที่ควรมีบทบาทในการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แก่

- (1) ผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน
- (2) ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน
- (3) ครูหัวหน้าหมวดวิชา
- (4) ครู

การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน เป็นการดำเนินงานที่ต้องมีการประสานงานกันระหว่างบุคคลทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้ให้การนิเทศ และผู้รับการนิเทศ บุคคลทั้ง 3 ฝ่ายนี้จะต้องยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน จึงจะทำให้การนิเทศภายในโรงเรียนประสบผลสำเร็จได้

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินงานให้บรรลุภารกิจหลัก 2 ประการ คือ การดำเนินการให้เด็กที่มีอายุย่างเข้าเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ได้เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นภารกิจเชิงปริมาณ และการพัฒนานักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เป็นภารกิจเชิงคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2534)

การดำเนินงานให้บรรลุภารกิจหลัก 2 ประการนั้น โรงเรียนมีงานที่ต้องปฏิบัติ 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดตัวบ่งชี้ด้านปริมาณไว้ 2 ประการ คือ อัตราการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนและอัตราการคงอยู่ กำหนดตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพไว้ 4 ประการ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาวะสุขภาพ อัตราการเข้าชั้น และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ

จากสรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติตลอดแผน พบว่าการดำเนินงานส่วนใหญ่ ยังไม่บรรลุผล

ตามที่กำหนดไว้ โดยมีสาเหตุเกิดจากปัจจัยหลายประการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2533) ได้ศึกษาพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาได้แก่

- (1) สมรรถภาพในการแก้ปัญหาของครูเกี่ยวกับการเรียนการสอน ส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- (2) ความถี่ต่อกิจกรรมที่ครูติดตามผลการเรียนของนักเรียน ส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- (3) จำนวนครั้งที่ผู้บริหารได้ดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียน ส่งผลโดยตรงในทางลบต่อการกระจายของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และส่งผลโดยตรงในทางบวกต่อดัชนีคุณภาพผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากผลการวิจัยสังเคราะห์กระบวนการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ของกรมวิชาการ ในส่วนที่เน้นองค์ประกอบของหลักสูตร และส่วนที่เกี่ยวข้องกับครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอน กล่าวคือ ครูยังใช้พฤติกรรมการสอนประเภทครูเป็นผู้แสดงมากกว่าเด็ก แทนที่ครูจะเป็นผู้กำกับ และให้เด็กเป็นผู้แสดง (กรมวิชาการ , 2532) ซึ่งสอดคล้องกับที่สุมน อมรวิวัฒน์และคณะ (2527) ได้ศึกษาเรื่องสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า ปัญหาด้านตัวครูมีดังนี้

- (1) ครูผู้สอนขาดความพร้อมในการใช้หลักสูตร ส่วนหนึ่งไม่เข้าใจวิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูบางคนไม่ถนัดสอนบางกลุ่มประสบการณ์ จึงไม่สามารถดัดแปลงหรือยืดหยุ่นกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
- (2) ในการเตรียมการสอน ครูไม่ได้ศึกษาหลักสูตรแม่บทก่อน เพราะทำความเข้าใจยาก จึงไปศึกษาที่แผนการสอน และคู่มือครู เมื่อไม่เข้าใจบางตอนก็ไม่สามารถขอคำแนะนำจากผู้อื่นได้
- (3) ครูมีภารกิจด้านอื่นมากมาย มีชั่วโมงสอนมาก จึงไม่สามารถเตรียมการสอนได้ครบทุกครั้งที่ทำการสอน
- (4) ครูไม่สามารถจัดกิจกรรมการสอนที่เน้นการพัฒนาลักษณะนิสัยของนักเรียน สอนโดยยึดตัวครูเป็นศูนย์กลาง ไม่ได้ให้นักเรียนฝึกในเรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

(5) ครูขาดการเสริมแรงนักเรียน ด้วยการชมเชยและให้กำลังใจ

(6) ครูมีเจตคติว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนทำให้ยุ่งยาก เสียเวลา สอนเนื้อหา

ไม่ทันตามกำหนด

(7) ครูขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อจากวัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือวัสดุเหลือใช้

(8) ครูขาดความรู้ความเข้าใจการวางแผน และการเตรียมการสอน

(9) ครูขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการวัดและประเมินผล ไม่สามารถนำไปปฏิบัติ

ได้ครบถ้วน ขาดการสนับสนุนบริการจัดทำเครื่องมือวัดจุดประสงค์การเรียนรู้บางจุดประสงค์ จึงให้นักเรียนผ่านไปโดยไม่มีภาระประเมิน

จากผลการวิเคราะห์สาเหตุของตัวครูที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา พบว่าครูผู้สอน ส่วนใหญ่ยังมีปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียนและบุคลากรหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่จะต้องหาวิธีการแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ โดยเฉพาะการนิเทศภายในโรงเรียน เพราะการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้กำหนดให้การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นงานที่โรงเรียนจะต้องปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่อง และครบกระบวนการเพื่อปรับปรุงและพัฒนา การปฏิบัติงานในหน้าที่ของครูให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้มีการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ต่อไป

กิติมา (2532) กล่าวถึงลักษณะงานนิเทศการศึกษาในโรงเรียนว่าอาจจัดเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

(1) งานนิเทศเกี่ยวกับตัวครู ได้แก่การจัดประชุมนิเทศครูใหม่ ช่วยครูใหม่ในการปฏิบัติงานช่วยครูตามที่ขอร้องมาเปิดโอกาสให้ครูได้พบปะเสมอ

(2) งานนิเทศเกี่ยวกับหลักสูตร ได้แก่การส่งเสริมให้ครูศึกษาหลักสูตร ประมวลการสอนให้เข้าใจ ส่งเสริมให้ครูทำประมวลการสอน และบันทึกการสอนร่วมกัน ส่งเสริมให้ครูปรับปรุงหลักสูตร และประมวลการสอนส่งเสริมให้ครูใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด สำหรับปรับปรุงหลักสูตร

(3) งานนิเทศเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน ได้แก่ การแนะนำให้ครูทราบถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่และพอสามารถจัดหาได้ และให้ใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พยายามจัดบริการเกี่ยวกับ

อุปกรณ์ต่าง ๆ เท่าที่สามารถทำได้ ส่งเสริมให้ครูผลิตอุปกรณ์อย่างง่าย ๆ เท่าที่จะทำได้ ส่งเสริมให้ครูใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน

(4) งานนิเทศเกี่ยวกับการปรับปรุงวิชาชีพของครู ส่งเสริมให้ครูสังเกตการสอน ของกันและกัน และของโรงเรียนอื่น ร่วมปรึกษากับครูเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูเข้าอบรมสัมมนา ให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ

(5) งานนิเทศเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูวางแผน การเรียนการสอนร่วมกัน

(6) งานนิเทศเกี่ยวกับการค้นคว้าทดลอง ได้แก่ การส่งเสริมให้ครูทดลองสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เช่น วิธีสอน ส่งเสริมให้ครูค้นคว้าอยู่เสมอ และส่งเสริมครูในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ครู จะได้ทำการค้นคว้าทดลองได้สะดวก

กล่าวโดยสรุปแล้วการนิเทศในโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งมีทั้งการนิเทศจากบุคคลภายนอก และการนิเทศภายในโรงเรียนโดยบุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนเอง ปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้ การนิเทศการศึกษาประสบผลสำเร็จมากขึ้นก็คือบุคลากรนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ เปลี่ยนแปลงบทบาทของศึกษานิเทศก์จากบทบาทในฐานะผู้นิเทศครูโดยตรงเป็นนิเทศเพื่อให้ ครูนิเทศกันเอง และเน้นกระบวนการนิเทศมากกว่าการเน้นบทบาทของการนิเทศ จะทำให้ การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประสบผลสำเร็จมากขึ้น

2.12 ขอบข่ายของการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน

การนิเทศเป็นการปฏิบัติงานตามขอบข่ายของงานในโรงเรียน ประกอบด้วยงาน 6 งาน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ , 2534)

(1) งานวิชาการ เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลตาม จุดหมายของหลักสูตร และผลที่ได้คือตัวนักเรียนที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน มีคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรงานเหล่านี้ได้แก่

- การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูจัดทำแผนการสอน
- การจัดหาเอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร
- การจัดหาสื่อการเรียนการสอน
- การดำเนินการให้ครูผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน

- การจัดชั้นเรียน
- การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- การจัดให้มีหนังสือหรือห้องสมุด
- การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
- การส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูจัดทำแฟ้มข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล
- การประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
- การจัดศูนย์โสตทัศนอุปกรณ์
- การจัดบริการแนะแนว

(2) งานกิจการนักเรียน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการรับนักเรียนเข้าเรียน การส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ตามข้อกำหนดของหลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษา งานเหล่านี้ได้แก่

- การรับเด็กเข้าเรียน
- การจัดท่าทะเบียนนักเรียน
- การจัดบริการอนามัยในโรงเรียน เช่น การตรวจสอบสภาพนักเรียน การจัดให้นักเรียนได้รับภูมิคุ้มกันตามความจำเป็น การอมฟลูออไรด์ การจัดหาเวชภัณฑ์สำหรับการปฐมพยาบาล การจัดหาอาสาสมัครประจำบ้าน การวัดห้องพยาบาล เป็นต้น

- การจัดหาเสื้อผ้า เครื่องเขียนแบบเรียน สำหรับนักเรียนยากจนและขาดแคลน
- การจัดหาอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนยากจนและขาดแคลน
- การจัดหาอาหารเสริมสำหรับนักเรียนที่อยู่ในภาวะทุพโภชนาการ
- การจัดสวัสดิการสำหรับนักเรียน

(3) งานบุคลากร เป็นการจัดดำเนินการเพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนได้รู้และเข้าใจหน้าที่ และความรับผิดชอบของตน การติดตามดูแล ช่วยเหลือให้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างบรรยากาศในการทำงานให้ผู้ร่วมงานทุกคนเกิดความสำนึกในหน้าที่ที่รับผิดชอบ สร้างความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียน ได้พัฒนาการปฏิบัติงานและพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น งานเหล่านี้ได้แก่

- การกำหนดความต้องการบุคลากร
- การกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากร

- การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน
- การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบ
- การประเมินทิศบุคลากรใหม่
- การจัดสวัสดิการ
- การนิเทศ ติดตามการปฏิบัติงาน
- การพัฒนาบุคลากร
- การส่งเสริมให้ได้ศึกษาต่อ
- การประเมินผลการปฏิบัติงาน
- การพิจารณาความดีความชอบ
- การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของบุคลากร

(4) งานอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา

เป็นงานที่ต้องตอบสนองงานทางวิชาการโดยตรง เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี ที่จะสร้างบุคลิกภาพและนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก งานเหล่านี้ ได้แก่

- การจัดหา จัดสร้างอาคารเรียนอาคารประกอบให้เพียงพอ
- การดูแลรักษาอาคารเรียนและอาคารประกอบและการซ่อมแซม
- การใช้ประโยชน์จากอาคารเรียน อาคารประกอบและบริเวณโรงเรียน
- การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและบริเวณโรงเรียน
- การจัดหาและจัดซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา
- การดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา
- การใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา

(5) งานบริหารทั่วไป สุรการ การเงินและการพัสดุ

เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับระบบสำนักงาน ซึ่งจะมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติที่ค่อนข้างแน่นอน งานเหล่านี้ได้แก่

- งานสารบรรณ
- งานทะเบียนและรายงาน
- งานการเงินและบัญชี
- งานพัสดุ
- งานยานพาหนะ

- งานรักษาความปลอดภัยของทรัพย์สินและอาคาร
- งานประชาสัมพันธ์
- งานแผนพัฒนา
- งานงบประมาณ
- งานธุรการ

(6) งานความสัมพันธ์กับชุมชน

เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่าง โรงเรียนและชุมชน หรือหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันในการจัดการศึกษาสำหรับประชากรวัยเรียนของชุมชน การให้บริการการศึกษาแก่ชุมชนหรือการพัฒนาชุมชน งานที่ควรดำเนินการได้แก่

- การประชาสัมพันธ์โรงเรียน
- การประชุมผู้ปกครองนักเรียน
- การปฐมนิเทศผู้ปกครองนักเรียน เข้าใหม่
- การประชุมคณะกรรมการการศึกษา
- การใช้ชุมชนเป็นแหล่งวิชาการ
- การให้บริการการศึกษาแก่ชุมชน
- การให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน
- การเข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญของชุมชน
- การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
- การให้ข้อเสนอแนะด้านวิชาการ หรือการดูแลสุขภาพอนามัย หรือการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

พัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- การส่งเสริม ให้ความรู้ผู้ปกครองในเรื่องการดูแลเด็ก และการเตรียมเด็ก

ให้พร้อมที่จะเรียน

- การส่งเสริมศิลป วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของชุมชน

จากข้อสรุปดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ขอบข่ายของการนิเทศการศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษานั้น จะมุ่งเน้นที่งานบุคลากรเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีงานกิจการนักเรียน งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นงานสนับสนุน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2.13 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารและครูที่มีต่อการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนจะนิเทศการศึกษาแก่ครูในโรงเรียนได้โดยวิธีการดังนี้คือ

- 1) สำรวจปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในกระบวนการเรียนการสอนของครู เพื่อทราบความต้องการและความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือ
- 2) ศึกษาข้อเท็จจริงจากการประชุมของหมวดวิชา หรือของครูในระดับชั้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาเฉพาะเรื่อง หรือประชุมเพื่อเตรียมงานภาคปฏิบัติร่วมกับครู
- 3) จัดประชุมอบรม หรือประชุมปฏิบัติการให้ความรู้แก่ครูภายในโรงเรียน โดยเชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในและนอกโรงเรียน
- 4) ส่งเสริมประสบการณ์ของครูให้เห็นของจริง เช่น การไปดูงานโรงเรียนอื่น หรือการสาธิตโดยศึกษานิเทศก์หรือวิทยากรพิเศษ
- 5) อ่านวสความสละสลวยในด้านการเรียนการสอน เช่น สนับสนุนการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ จัดทำตำราคู่มือครูต่าง ๆ
- 6) ประเมินผลงานทางวิชาการเป็นระยะ ๆ เพื่อแก้ไขหรือส่งเสริมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นต่อไป เช่น จัดแสดงผลงานทางวิชาการ จัดประกวดอุปกรณ์ (กรมสามัญศึกษา , 2527)

ส่วนบทบาทของครูกับการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนนั้น ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ที่จะบันดาลให้การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนเกิดสัมฤทธิ์ผลได้ เพราะครูเป็นผู้ปฏิบัติย่อมจะทราบปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ถ้าปราศจากความร่วมมือร่วมใจจากครู การนิเทศจะไม่บังเกิดผลเลย ดังนั้นบทบาทของครูในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ควรมีดังนี้ (สัจด์ , 2529)

- 1) ยอมรับบทบาทของผู้นิเทศ รับฟังความคิดเห็นข้อเสนอนแนะ และนำข้อนิเทศไปปฏิบัติให้เกิดผล
- 2) มีความสนใจ ความต้องการ และความกระตือรือร้น ต้องการปรับปรุงการเรียนการสอน
- 3) ให้ความร่วมมือในการนิเทศ เช่น ร่วมเป็นวิทยากร สาธิตการสอน ร่วมอภิปราย แสดงความคิดเห็น ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการนิเทศ
- 4) ร่วมปรึกษากับผู้บริหารและผู้นิเทศ ในการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนางานวิชาการภายในโรงเรียน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นผู้ให้การนิเทศ ผู้รับการนิเทศ หรือผู้สนับสนุนการนิเทศ ต่างก็มีหน้าที่และบทบาทสำคัญ จำเป็นต้องศึกษา ผักผ่อน

เพื่อให้เกิดทักษะ เกิดความชำนาญ และมีความสามารถจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน
เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.14 กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน

ผู้นิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนจำเป็นต้องเลือกกิจกรรมที่ดีและเหมาะสมสำหรับ
ผู้รับการนิเทศ เพื่อให้ผู้รับการนิเทศได้มีแนวคิดและสามารถพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
ได้อย่างเต็มความสามารถ กิจกรรมการนิเทศมีดังนี้

- (1) การบรรยาย
- (2) การประชุมกลุ่ม
- (3) การดูภาพยนตร์หรือโทรทัศน์
- (4) การฟังวิทยุหรือเครื่องบันทึกเสียง
- (5) การจัดนิทรรศการ อุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ
- (6) การสังเกตการสอนในชั้นเรียน
- (7) การสาธิต
- (8) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
- (9) การสัมภาษณ์เฉพาะจุด
- (10) การสัมภาษณ์ทางอ้อม
- (11) การอภิปราย
- (12) การอ่าน
- (13) การวิเคราะห์และการคาดคะเน
- (14) การระดมสมอง
- (15) การบันทึกวิดีโอเทป และการถ่ายภาพ
- (16) ทักษะศึกษา
- (17) การเชื่อมโยง
- (18) การแสดงบทบาทสมมติ
- (19) การเขียน
- (20) การฝึกปฏิบัติจริง
- (21) การใช้เครื่องมือทดสอบ

2.15 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัลยา (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "กระบวนการนิเทศการศึกษาของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ" ผลการวิจัย สรุปว่า

(1) กระบวนการวางแผน มีการเตรียมการวางแผนโดยรวมรวมข้อมูลด้านปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนสภาพและปัญหาของจังหวัด การวางโครงการได้มีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ เป้าหมายในการนิเทศ การปรับปรุงแนวทางในการปฏิบัติงาน ได้ปรับ เป็นรูปธรรมสามารถปฏิบัติได้มากที่สุด

(2) กระบวนการจัดสายงาน มีการจัดหาสื่อและเครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศการศึกษา โดยแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นเฉพาะ การแบ่งงานได้แบ่งตามความสามารถของแต่ละบุคคล การพัฒนานโยบายได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล วัตถุประสงค์ และนโยบายของหน่วยงานทุกระดับ

(3) กระบวนการนำ การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกบุคลากรโดยเป็นคณะกรรมการ สอดคล้อง การริเริ่มในการปฏิบัติงาน โดยให้บุคลากรแต่ละคนในหน่วยศึกษานิเทศก์มีส่วนร่วมในการวางแผน

(4) กระบวนการควบคุม ได้ใช้แผนเป็นการควบคุม การชี้แนะได้เสนอแนะให้คำแนะนำ มีการประชุมกลุ่ม เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ

(5) กระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงาน ได้เตรียมการโดยการจัดทำแบบประเมิน ใช้วิธีประเมินโดยพิจารณาคุณภาพและปริมาณ ของงานที่รับผิดชอบ ผู้ประเมินคือหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ แจ้งผลการประเมินโดยประชุมชี้แจง และนำผลการประเมินไปแก้ไข ปัญหาการปฏิบัติงาน

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการนิเทศการศึกษาคือจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดข้อมูลสำหรับวางโครงการ ขาดงบประมาณสนับสนุน เกณฑ์การคัดเลือกบุคลากร ยังไม่เหมาะสม พาหนะสำหรับการเยี่ยมนิเทศมีจำกัด สื่อและเครื่องมือไม่เพียงพอ ขาดการประสานงานการควบคุมระหว่างสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด/สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ/โรงเรียน ขาดเครื่องมือประเมิน หน่วยศึกษานิเทศก์ ไม่มีโอกาสกำหนดวิธีประเมินและขาดการติดตามผลการประเมิน

พิทยาภรณ์ (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่อง " การศึกษาความเข้าใจของศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับงานตามหน้าที่ของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เขตการศึกษา 11

" พบว่าศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 11 โดยส่วนมากมีความเข้าใจอยู่ในระดับมาก เกี่ยวกับการเรียนการสอน และมีความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลางเกี่ยวกับงานพัฒนา การศึกษา งานส่งเสริมคุณลักษณะนักเรียน งานนิเทศและตรวจเยี่ยม งานสนับสนุนวิชาการ งานศูนย์ข้อมูลทางการศึกษา การจัดทำแผนและงบประมาณ งานวัสดุอุปกรณ์ และงานเลขานุการ คณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

ทงศักดิ์ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "กิจกรรมการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ อำเภอ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10" ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ที่ใช้มีดังนี้ การเสนอข้อมูลเป็นกลุ่ม การเยี่ยมเยียน การประชุมกลุ่มย่อย การจัดนิทรรศการ การบรรยาย การระดมสมอง การบรรยายโดยวิธีสื่อประกอบ การสาธิต การวิเคราะห์และการคิดคำนวณ การอภิปราย การปฏิบัติตามคำแนะนำ การใช้แบบสำรวจ การเสนอเป็นเอกสารการนิเทศการศึกษา และ เอกสารแผ่นพับ การศึกษาปัญหาที่พบจากการไปนิเทศ การแจ้งข้อมูลในที่ประชุมผู้บริหารโรงเรียน การใช้แบบทดสอบและประเมินผล การปฏิบัติเกี่ยวกับศูนย์วิชาการเคลื่อนที่ การจัดทำศูนย์บริการ ข่าวสารทางวิชาการ การนำผลงานไปเผยแพร่ การจัดทำแบบสอบถามเฉพาะเรื่อง การแนะนำ เป็นหนังสือราชการ การรายงานผลการประเมินให้โรงเรียนทราบ การจัดทำสถิติเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ในระดับอำเภอ การจัดทำข้อสอบปลายปี และการใช้แบบการทดลอง

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์อำเภอสรุปได้ ดังนี้ ศึกษานิเทศก์มีน้อยไม่เพียงพอ บุคลากรไม่มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถที่แท้จริง ในการปฏิบัติงาน ศึกษานิเทศก์ไม่มีความกระตือรือร้น ไม่ทำงานต่อเนื่อง งบประมาณมีน้อยเกินไป สวัสดิการของศึกษานิเทศก์ไม่ดี ขาดวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน วัสดุอุปกรณ์ มีคุณภาพต่ำ ปฏิบัติงานตามนโยบายของผู้บริหารมากกว่าการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ เครื่องมือในการประเมินผลยังไม่ดีพอยังไม่มีการสนับสนุนให้ศึกษานิเทศก์ปฏิบัติงานศึกษาค้นคว้าและ วิจัยอย่างจริงจัง

แปลก (2524) ได้วิจัยเรื่อง "การนิเทศการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนกับความต้องการ ของครูที่สอนชั้นประถมศึกษา จังหวัดพัทลุง"พบว่าวิธีการนิเทศการศึกษาที่ครูต้องการมาก คือการที่ ผู้บริหารโรงเรียนนำข่าวสารข้อมูลและความเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ทางวิชาการ มาเล่าเสมอ ๆ การจัดทำตำรา บทความหรือคำแนะนำในการปฏิบัติงานมาให้ครูอ่าน สนับสนุนให้ครูได้คุยหรือปรึกษาหารือกันทางวิชาการกับเพื่อนครูในโรงเรียน จัดให้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหาทางวิชาการเป็นระยะ

เปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความคิดเห็น และความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ สนับสนุนให้ครูได้เข้าประชุม อบรม สัมมนาทางวิชาการให้มาก และเชิญวิทยากรหรือผู้มีความชำนาญเฉพาะเรื่องมาให้คำแนะนำแก่ครูอยู่เสมอ ๆ

จำเนียร (2521) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา" พบว่า พฤติกรรมการนิเทศที่ครูใหญ่ปฏิบัติค่อนข้างมาก คือ พฤติกรรมด้านการบริหารงานบุคคล แต่ครูใหญ่เห็นว่าได้ปฏิบัติพฤติกรรมด้านการจัดการอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และด้านการประเมินผลในระดับมาก พฤติกรรมการนิเทศที่ครูใหญ่ปฏิบัติค่อนข้างน้อย คือ การจัดหลักสูตรและการสอน กับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้านปัญหาและอุปสรรคในการนิเทศการศึกษาของครูใหญ่ คือ ไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการนิเทศการศึกษา เพราะต้องทำงานเกี่ยวกับการบริหารมาก

คำรง (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การวางแผนการนิเทศการศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ จังหวัดชัยภูมิ" พบว่าการวางแผนการนิเทศการศึกษาได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก มีปัญหาในการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการการวางแผนการนิเทศการศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนการนำแผนไปปฏิบัติและการประเมินผลแผนอยู่ในระดับปานกลาง

ยุทธศักดิ์ (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "บทบาทที่คาดหวังของศึกษานิเทศก์อำเภอ ศึกษาจากทัศนะของครูโรงเรียนประถมศึกษาในเขตจังหวัดสกลนครและนครพนม" พบว่าครูและผู้บริหารโรงเรียนมีความคาดหวังต่อบทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอในระดับสูง ในด้านการวางแผนการนิเทศการนิเทศการติดตามและประเมินผลนักเรียน สิ่งที่คาดหวังในระดับกลาง คือ การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การบริหารทางการศึกษา งานสถิติและวิจัย

วิชาญ (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "บทบาทของศึกษานิเทศก์อำเภอในเขตการศึกษา 6 " พบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอปฏิบัติงานวิชาการในระดับปานกลางและบทบาทด้านวิชาการที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ ปฏิบัติงานวิชาการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ รองลงมา คือ การประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และจังหวัด

เจษฎา (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ในเขตการศึกษา 10" พบว่าการปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอในเขตการศึกษา 10 อยู่ในระดับมากทุกงาน

แต่งงานวิเคราะห์วิจัยการบริหารการนิเทศ และการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ มีการปฏิบัติในระดับ "น้อย" ส่วนผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเห็นว่า การปฏิบัติงานอยู่ในระดับ "น้อย" ทุกงาน แต่งานวิชาการอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายมีการปฏิบัติในระดับ "มาก" ส่วนปัญหาในการปฏิบัติงาน ในหน้าที่ความรับผิดชอบของศึกษานิเทศก์สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ อยู่ในระดับ "น้อย" ทุกงาน แต่งานการวิเคราะห์ วิจัยการบริหาร การนิเทศและการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ มีปัญหาในระดับ "มาก" ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ต้องการให้ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ปฏิบัติงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ในระดับ "มาก" ทุกงาน

ศิริกุล (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาหลักสูตรการนิเทศการศึกษา ภายในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น" พบว่า สภาพความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาภายในกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษานั้น คณะผู้นิเทศ ครูผู้สอนมีความต้องการที่จะได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ทักษะและเทคนิคที่จำเป็นในการนิเทศการศึกษา และความรู้ทางด้านวิทยาการใหม่ทางการศึกษา

สุรกันต์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษารูปแบบการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น" พบว่าความต้องการในด้านการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมีดังนี้ คือ จัดให้มีองค์กรขึ้นมารับผิดชอบในเรื่องการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนและกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรให้ชัดเจน ให้ความรู้แก่บุคลากรในโรงเรียนด้านการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน กำหนดวิธีดำเนินการตามกระบวนการนิเทศไว้ให้ชัดเจน มีระบบการนิเทศกำกับ ติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ จัดงบประมาณให้เพียงพอ และมีวิธีการให้ขวัญกำลังใจแก่บุคลากรอย่างเหมาะสม

ฉันทชัย (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามขนาดและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกขนาดและทุกด้าน ส่วนงานห้องสมุดมีการปฏิบัติระดับปานกลางและการปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความแตกต่างกัน ปัญหาในการบริหารมีระดับปานกลาง ทุกขนาดและทุกด้าน

สัญญา (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลำดับความสำคัญของขอบข่ายการบริหารงาน วิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาได้จัดลำดับความสำคัญของการจัดการบริหารงานวิชาการ ตามลำดับคือ งานการเรียนการสอน งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานนิเทศ การศึกษา งานประชุมทางวิชาการและงานห้องสมุด

หนูพิศ (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา และ ความต้องการด้านงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ พบว่าโดยภาพรวมโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ มีการปฏิบัติงานด้านวิชาการอยู่ในระดับ "ปานกลาง" เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีด้านการเรียนการสอน ด้านวัดและประเมินผล และด้านวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินงาน มีการปฏิบัติในระดับ "มาก" นอกนั้นมีการปฏิบัติในระดับ "ปานกลาง" โดยมีข้อสังเกตว่า ด้านส่งเสริมการสอน ด้านนิเทศการศึกษา และด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ มีการปฏิบัติ อยู่ใน 3 ลำดับสุดท้าย

วิรุฬห์ (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาในการปฏิบัติตาม แนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภูเก็ต พบว่า (1) การจัดการเรียน การสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อ การเรียนการสอน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม พบว่า โรงเรียนมากกว่า ร้อยละ 60 ได้ปฏิบัติโดยการปรับวิธีสอนให้เหมาะสม ใช้สื่อและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประกอบการสอน ส่วนการปรับเนื้อหา การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่การพัฒนาสื่อที่มีอยู่ให้ มีคุณภาพสูงขึ้น การใช้บุคคลากร และสถานประกอบการในท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอน มีการปฏิบัติไม่ถึงร้อยละ 60 (2) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม พบว่า โรงเรียนมากกว่า ร้อยละ 80 ได้จัดให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นโดยมีเหตุผลประกอบ เปิดโอกาสให้ผู้เรียน แสดงออกอย่างเสรี และใช้วิธีตั้งคำถามที่มีคำตอบหลากหลาย ส่วนการให้ผู้เรียนค้นพบ คำตอบด้วยตนเอง ด้วยวิธีการต่าง ๆ การอภิปรายร่วมกันและให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ ทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการใช้กระบวนการกลุ่ม และการฝึกให้ผู้เรียนตัดสินใจโดยใช้ข้อมูล มีการปฏิบัติไม่ถึงร้อยละ 60

พนธราวุธ (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมการนิเทศภายใน โรงเรียน ระหว่างโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง กับโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ ในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา พบว่า (1) ผลการปฏิบัติงานตามกิจกรรมการนิเทศภายใน โรงเรียนของผู้บริหารในโรงเรียนกลุ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และกลุ่มผลสัมฤทธิ์ต่ำ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละกลุ่มพบว่าอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (2) ผลการเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมนิเทศภายในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์สูง กับโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบรายการกิจกรรมสรุปว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นเดียวกัน

เมตตา (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา ที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีการบริหารหลักสูตรแตกต่างจาก โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ การจัดครูเข้าสอน การวางแผนการสอน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดบริการห้องสมุด การใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน ความสัมพันธ์กับชุมชน การนิเทศการสอน การวัด และประเมินผล และการสอนซ่อมเสริม โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงดำเนินการวางแผนในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ด้วยบรรยากาศแห่งประชาธิปไตย

ประสงค์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความรู้ทางคณิตศาสตร์ ระหว่าง ครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูง กับโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ต่ำ พบว่า ความรู้ทางคณิตศาสตร์ระหว่างครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูง กับโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ต่ำแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธีรศักดิ์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจและประเมินความต้องการการนิเทศ การศึกษาของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ต้องการการนิเทศ การศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยครูต้องการการนิเทศการศึกษา ด้านเทคนิคและวิธีการนิเทศ และด้านการทำและการใช้สื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับสูง เป็นอันดับ 1 และ 2 ด้านการใช้ คู่มือครู แผนการสอน ด้านการใช้หลักสูตรประถมศึกษา ด้านการจัดทำตารางสอน กำหนดการสอน

และการใช้กำหนดการสอน และด้านการประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบความต้องการการนิเทศการศึกษา ครูประถมศึกษาที่มีลักษณะแตกต่างกัน ด้านเพศ และประสบการณ์เป็นครู อาจารย์ ต้องการการนิเทศการศึกษาไม่แตกต่างกัน ครูประถมศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันต้องการการนิเทศการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูที่มีวุฒิทางการศึกษาต่างกันต้องการการนิเทศแตกต่างกันด้านการใช้หลักสูตร ด้านการใช้ คู่มือครู แผนการสอน ด้านการจัดทำตารางสอน กำหนดการสอน และการใช้กำหนดการสอน ด้านการทำและการใช้สื่อการเรียนการสอน ในแต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ส่วนด้านการประเมินผลการเรียน และด้านเทคนิคและวิธีการนิเทศการศึกษา ครูที่มี วุฒิการศึกษาต่างกันต้องการการนิเทศการศึกษาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ติเรก (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการการนิเทศการสอนของครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า (1) ครูโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี มีความต้องการการนิเทศการสอน ด้านหลักสูตร ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการวัดและ ประเมินผลการเรียน อยู่ในระดับมาก (2) ครูที่มีวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี กับครูที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี มีความต้องการการนิเทศการสอนไม่แตกต่างกัน ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียน ขนาดเล็กมาก โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความต้องการ การนิเทศการสอนโดยรวมทุกด้าน และด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวิธีสอนและการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านหลักสูตรนั้นพบว่า ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กมาก โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง กับครูที่สอน อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความต้องการการนิเทศการสอนด้านหลักสูตร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 โดยครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กมาก โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง มีความต้องการการนิเทศการสอนมากกว่าครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ (3) ครูโรงเรียน ประถมศึกษา มีความต้องการรูปแบบกิจกรรมการนิเทศการสอนลำดับที่ 1 ในแต่ละด้านการนิเทศ การสอน ดังนี้ ด้านหลักสูตร ครูมีความต้องการรูปแบบกิจกรรมการประชุมสัมมนา ด้านสื่อการเรียน การสอน และด้านวิธีสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูมีความต้องการรูปแบบกิจกรรม การสาธิตการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน ครูมีความต้องการรูปแบบกิจกรรมการสนทนา ทางวิชาการ

Blumberg (อ้างถึงใน สัจด์ , 2525) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำการนิเทศ กับผู้รับการนิเทศ ที่สหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้นิเทศการศึกษาได้ใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการตอบ ข้อซักถามของครู และบรรณารักษ์ในการประชุมปรึกษาหารือกัน ครูหรือผู้รับการนิเทศจะเป็น ผู้รับฟังเพียงฝ่ายเดียว โดยที่ฝ่ายผู้นิเทศจะเป็นผู้ให้คำแนะนำอยู่ตลอดเวลา

Cogan (อ้างถึงใน นิพนธ์ , 2531) ได้วิจัยเกี่ยวกับการนิเทศการสอนที่บอสตัน สหรัฐอเมริกา พบว่า ด้านจิตวิทยาการนิเทศการสอนนั้นครูส่วนมากมีทัศนคติในทางลบ เพราะ ถูกข่มขู่ในทางวิชาชีพ ครูหมดกำลังใจและเสียขวัญ ขาดความมั่นใจต่อความสามารถในการสอน ของตัวเอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาที่ได้เสนอมานี้ พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นการดำเนินงานที่ต้องมีการประสานงานกันระหว่างบุคคล ทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้บริหาร ผู้ให้การนิเทศ และผู้รับการนิเทศ โดยจะต้องมีการยอมรับบทบาท ซึ่งกันและกัน รวมทั้งต้องเน้นกระบวนการนิเทศมากกว่าการเน้นบทบาทของการนิเทศ ต้องอาศัย กระบวนการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่คาดหวังโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการในการจัดการนิเทศการศึกษานั้นควรเริ่มจากสภาพที่เป็นปัญหาหรือความต้องการในการ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ดียิ่งขึ้นและในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของการจัดการศึกษาให้มี ประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยหลักการทฤษฎีและการปฏิบัติที่ต่อเนื่องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ให้อีกกันสมัยอยู่เสมอ